

Borsodi L. László
SZÉTSZÓRT NÉMASÁG

ÜKAPÁM INGE

Gyimesfelsőlok, 372. Itt lakott anyai nagyapám nagyapja (akkor még nem nagyapám nagyapjaként) anyai nagyapám nagyanyjával (aki akkor még nem volt nagyapám nagyanyja).

Két fiatal: egy legény, egy leány. Elkezdtek az életet. Katrincában, pendelyben, ingben, gatyában. Ahogy elképzelték. Folytatták az életet. Ahogy megmondták nekik. Két fiatal. A patakon túli házban, a Gyimesfelsőlok 372-ben. Egy konyha, hol főztek és ettek, ha volt, amit, egy szobácska, hol aludtak, nemzettek, de tisztaszobáról még álmodni se mertek, nem sejtvéni, hogy az az idők teljessége, s hogy egyszer ük-, sőt szépszülők lesznek.

Gyimesfelsőlok, 372. Ükapám reggel imádkozott, egész nap gazdálkodott és káromkodott, de estvéli imáját el nem hagyva, csendben újra asszonyához tért, aki úgy csitította-szította benne a tüzet, hogy megszületett az első, a második, a harmadik, a tizedik gyerek, s még Isten tudja, hány... Köztük majdani dédapám, ki megunván túrni a földet, járni az erdőt, a katonaság után, huszonöt évesen, 1926. november 13-án megnősült. Feleségül vett egy huszonegy éves csángó leányt, későbbi dédanyámat, becsukva maga mögött ajtót, pajtát, csűr-és kertkaput.

Gyimesfelsőlok, 372. Megroggyant kert, bedeszklázott ablakok. Gyimesfelsőlok, 372. A palló sincs meg a házhoz. Gyimesfelsőlok, 372. Csobog, fut a patak. Gyimesfelsőlok, 372. Fűvek zöldülnek, sárgulnak, s kisarjadnak újra.

Ambrus Péter (Tudora)
? - ?

ÜKANYÁM MADARA

A kapálás a karját, a főzés, mosás a derekát, a gyermekáldás, a sok szülés a csípőjét, ágyékát, a köszvény a lábát gyötörte el, majd jött a zsába, recsegték az ízületei, a visszacsapó fa pedig, mikor urának

segített, fél szeme világát vitte el, végül ványadt gyomra ment tönkre a szegényes ételektől.

Jaj, a májam, sóhajtozik, jaj, az epém, a beleim, fonnyadozik, jaj, a vesém, fekszik sírva, jaj, a szívem, fogja, jaj, a tüdőm, nem kapok levegőt! Minden öli mindenem, jaj, a testem, jaj, mi lesz velem, elfogy a lelkem is!

Így cammognak a lusta nappalok, mindig félig alkonyodik, s aztán a végtelen éjszakák. Alig akar virradni, alig, csak nő, egyre nő az árnyék, és nem mozdul az eresztől a madár.

Ambrus Teréz
szül. Fodor
? - ?

ÜKAPÁM ÚJRA, UTOLJÁRA

Hirtelen fényt lát, hangot hall. Valamikor erről beszéltek az Isten házában. Por a porhoz, lélek a testhez, s már mozdul is, indul is – egyedül. A temető felől neki a völgynek, keresse meg a házat, hol asszonyával, gyermekeivel lakott. Az imént még félt, eltéved a sötétben, de petróleumlámpák helyett utcai égők, sáros utak helyén aszfalt. Nem érti. A színes reklámtáblák fényétől hunyorítania kell, nem látja a kicsi faházakat, a szomszédos házak között a kilométernyi távolságot. Téglaházak, emeletes épületek szorosan egymás mellett, közöttük kerítések. Már-már azt hinné, mégis eltévedt, de felismeri a hegyet (a hegy magassága, alakja nem változott), és megismeri a patakot, a görbéjét, az egyenesét. Csak a házat, a régi házat nem leli. Lehet, már feljebb jár a völgyben, mire lassan világosodni kezd: a pisztrángok helyett szemetet hoz a víz, az öreg Gyurka Petri sem halászik hajnalonta, az erdőket keresi tekintete, de csak irtások nyoma mindeütt, és a tehének sehol.

Érdeklődne is, megkérdezné a szembejövőt, nem tudja-e, merre van a 353-as házszám, ahol a ház állt, az ő háza, istállóval s a kicsi kerttel, amelynek a vége felrúgott a hegyre. Bár valamikor mindenki ismerte, most a nevét is mondaná, de kitérnek előle, „Dicsértessék”-jére nem felelnek, s az „Isten áldja”-t nem értik.

Hát még egyszer megnézi a hegyet, az erdőtlen, tar hegyeket, ahol egykor medve, farkas ordított, ahová a gazdáknál garázdálkodó róka,

hiúz menekült. Így menekül most ő is, el, vissza, oda, ahol látni vélte a fényt, ahol talán egy hangot hallott, hogy induljon. Alkonyul, este lesz, mire a régi patak mentén visszatalál nyugalma hajlékába, s mire felgyúlnak újra az utcai lámpák fényei, már nincs sehol.

Csont a csonttól. Lélektől a test. Nem mozdul. Nem remél.

Bodor Péter (Gyurka Petri)

? – ?

ÜKANYÁM HAJA LENFEHÉR

Míg ükapám élő állattal csereberélt, vagy kóboros szekéren elnyikorogott a Regátba égetett mésszel vagy deszkával, hogy onnan búzát, kukoricát, aszalt szilvát, petróleumot vagy degenyeget hozzon, asszonya megfejte a teheneket, a kecskéket, enni vetett a tyúkoknak, kotlót ültetett, vagy két kakast csirkékre cserélt a másik utcában. S aztán hogy legyen miből télen inget, gatyát szőni urának és a gyermekeknek, lepedőt, abroszt a náluk is szegényebb rokonoknak, a lentermészel bíbelődött. Tekintete előtt terebélyesedett a sok len, s mikor akkorára nőtt, kománéival, szomszédasszonyaival kalákában nyútték, gubózták, majd napokig áztatták, tiltották.

Ükanyám a több méteres kendervászon végeket kiterítette a fűre, s addig locsolgatta, addig locsolgatta, míg fehérek nem lettek. Akár a haja, mely évek múlva ott lobogott a messzeségben, valahányszor sóhajtvá, könnyein át az égre nézett ükapám.

Bodor Katalin

szül. Tankó

? – ?

ÜKAPÁM SZÉTSZÓRVA

Ükapám állatokat tart, ükapám az apjától örökölt erdők után adót fizet, legelőre juhot, marhát hajt, adót fizet, kaszál, adót fizet, télre fát vág, adót fizet, építkezéshez a havasról fát húzat, adót fizet, földbe nyomja az ekét, adót fizet, házasodik, adót fizet, gyermeke születik, fizet, meghal anyja, fizet, meghal apja, fizet, ükapám, ha bicskát ránt, fizet, ha nem fizet, megfizet, uraság fenyegeti, fizet, és addig fizet, addig fizet, mígnem egy nap, mikor jön a nagy vihar, eget-földet rázó,

ükapám káromkodva felöltözik, kezébe lámpást vesz, lámpásban lángot gyújt.

Előbb fel a padlásra, be a szép szobába, majd az istállóba, a keservit, a csűrbe, a pincébe, végül megy, felmegy a havasra, be az erdőbe. A völgyben emberek, gyermekek ordítanak, a szomszédok a patakra vízárt rohangálnak, bokrok sisteregnek, a bükkfák s a fenyők csattanva repednek-zuhannak, a rengeteg lángból vadak vágatnak.

Éjjel van, mire szűnik a vihar, de a gyermekek remegnek, sírnak az asszonyok, mert nem maradtak, csak a házából az üszkös falak, a fából a csutakok, és a hegy sziklás-gyászos pusztaság.

Ükapám nem fizet adót. Ükapám után más fizet. Ükapám csont. Ükapám szétszórt némaság.

Antal Péter (Pisti)

? – ?

ÜKANYÁM CSENDJEI

Túlélt születést és szülést, erdőtüzet, árvizet, nyomort, járványt. Nem jár fiaihoz a falu másik felébe, lányaihoz a szomszéd faluba, nem megy lakodalomba, imádkozóba, temetésre, torba. Csak a hajnali misékre botorkál el adventben, csak a padra ül ki néha. Mert ez maradt: ez a pad, a konyha-szobányi ház, egy kicsi kemence, a kút s az istálló, melyet saját kezével tapasztott újra.

Reggel, ha felkel, imádkozik, Istent hívja déli harangszókor, este ágyában fekvé, ha forgolódik, mert nem jön az álom. S mire elalszik, újra itt a reggel: tüzet tesz, s ki az állatokhoz, a tyúkokhoz, a malachoz, majd a kertbe kapálni, gyomlálni. „Jaj, Szűzanyám”, sóhajtozik, mikor a fájós hátát fogja. S ha már nagyon elfárad, leül a ház előtti padra, az égre néz, a felhők járását figyeli, a szelet hallgatja. Mintha a hegy felől várna valakit estére, mintha a padon felejténé az este.

Antal Terézia

szül. Bodor

? – ?

ÜKAPÁM, A MOZSIKÁS

A messzeségből ide hallik ükapámnak hegedűje, a gardonnak csattogása – hol komája, hol asszonya kontrázza a mozsikáját. Most kanásztánc, most egy csárdás, itt a verbunk, ott a hejsza, a lassú és sebes magyaros, járkák, járkák mind a táncot. Háromsirülős, egytoppantós, balánkéé, csoszogtatós, sánta németes, sormagyaros. Ükapám szeme hunyva, nem gondol kaszára, ekére, nem gondol farkasra, medvére, havasra, gyermekekre, szegénységre. Kérges keze könnyen mozog, a húrokat úgy pengeti.

Hívják lopókalákába, hívogatott s szabad bálba, kora ősztől húshagyatig. Kosaras és regrutabál, mátkatánc vagy épp radina – ahogy húzza, pont úgy járkák, addig húzza, míg a kedve, s míg a Gazda nem int: vége!

Elhal a tánc, kihül a padló, nem égnek a lepelszoknyák, nem lobognak az ingujjak. Fel kalapot, mejjes bundát, kozsókot vagy épp a szokmányt.

Ükapám gyorsba takarja mozsikáját – haza indul, s hajnalban fel a hegyekbe. Bokrok között a szél zenél, holtan fehérlik a táj, de hirtelen egy járatós, egy sirülő, egy járatós, egy sirülő, egy járatós, egy sirülő – táncba kezdenek az árnyak.

Asszonyok siratják a völgyben ükapámat.

Tankó János (Mozsikás)

1854 (?) – ?

ÜKANYÁM LAKOMÁI

Ükanyám, amikor még leány volt, egy este ükapámat hívta meg a guzsalyosba, és ez így ment három évig, mialatt alaposan kiismerve egymást, egyszercsak elhatározták, összeházasodnak.

Miután ükanyám szülei a leánykikérő legényeknek igent mondtak, és a fiatalokkal a kikérési lakomához járultak, a legény és a leány a papnál kihirdetésüket kérték, aki egy csütörtökön összeadta őket. Megáldva Istentől, szülőktől, násznagyoktól, vőfélyektől és mindenemű vendégektől, együtt ettek, ittak, mulatoztak, táncoltak, de reggel, miután a mámoros násznép kurjongatva szétoszlott, magukra maradtak.

